

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยในระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการและเทคโนโลยีซึ่งรวมทั้งการที่ประเทศไทยได้มีการติดต่อสื่อสารกับประชาคมโลกมากยิ่งขึ้น การศึกษาจึงเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคนในชาติให้มีคุณภาพและจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการพัฒนาทางการศึกษาจึงจำเป็นที่จะต้องปรับแนวคิด วิธีการและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เพื่อสร้างคนสมัยใหม่ให้มีความรู้สึกที่ดี มีความสุขกับการเรียน เป็นคนเก่ง ฉลาด รู้จักคิดวิเคราะห์และใฝ่รู้ตลอดเวลา (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2536 : 8) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีหลักการว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ มีสติปัญญา และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข และกำหนดแนวการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนต้องมีความรู้และความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสัมพันธ์

ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะดังกล่าวนี้ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกัน แก้ไขปัญหา และเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ซึ่งการรับรู้ต่างๆ จะมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ต้องอาศัยขั้นตอนการคิด คือ กระบวนการจัดการกับสิ่งที่รับรู้มาจากโลกภายนอก ก่อนที่จะยอมรับ หรือละทิ้งไป ผลจากการเรียนรู้จะถูกนำเข้าสู่ระบบความจำทางสมอง หรืออาจเรียกว่าเป็นคลังประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมการเรียนรู้ทั้งหมด คลังประสบการณ์จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตลอดชีวิต ทั้งในส่วนเพิ่มพูนการเรียนรู้ใหม่ และปรับปรุงการเรียนรู้เดิมให้ชัดเจน และมีคุณภาพยิ่งขึ้น หากพบว่าการเรียนรู้ใหม่นั้นดีกว่าเดิม ก็จะทิ้งของเดิมและรับรองของใหม่มาแทนที่

(ดร.อำไพ ตีรณสารม, <http://pioneer.chula.ac.th/~tampail/ampai/visperc.htm>.)

โลกการศึกษาเป็นโลกที่ต้องปรับตัวมากที่สุด ดังนั้น หน่วยงานรัฐ สถาบันการศึกษาและทุกส่วนของสังคมควรที่จะได้มีการร่วมมือร่วมใจกันยกเครื่องระบบการศึกษาของประเทศใหม่ทั้งหมด (พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร, 2548 : 23) โดยเฉพาะการศึกษาในระดับปฐมวัย จัดอยู่ในระยะวัยทองของชีวิต โดยเฉพาะ 3 ปีแรก เป็นจังหวะทองของการเสริมสร้างพัฒนาเด็ก เป็นการ

วางรากฐานของการพัฒนาการเจริญเติบโตทุกด้าน โดยเฉพาะด้านสมอง เพราะสมองเติบโตและพัฒนาการเร็วที่สุด ดังนั้นในการอบรมเลี้ยงดูในวัยนี้จะมีผลกระทบต่อคุณภาพของคนตลอดชีวิต ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ศึกษาองค์ความรู้จากต่างประเทศที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย และพัฒนาด้านสมอง ที่สนับสนุนให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กในช่วงวัยเริ่มแรกของชีวิต เช่น การพัฒนาสมอง ซึ่งการพัฒนาอย่างรวดเร็วในช่วงวัยนี้ บทบาทของพ่อแม่ในการส่งเสริมการพัฒนาเด็กปฐมวัย กระบวนการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย การพัฒนากระบวนการคิดแนวคิดนวัตกรรมในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย องค์ความรู้ด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย และพัฒนาสมอง จะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย นับตั้งแต่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ผู้ดูแล ผู้เลี้ยงดูเด็ก และบุคลากรที่ทำงานด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย การจัดประสบการณ์เรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย มีแนวทางและหลักการที่ชัดเจนที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาเด็กปฐมวัย และร่วมมือกันพัฒนาเด็กปฐมวัย ส่งเสริมพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ให้แข็งแรง เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาไปสู่เด็กวัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ ที่มีความสมบูรณ์พร้อมเป็นคนดี คนเก่ง ที่มีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และประสบการณ์การเรียนรู้ในช่วงเด็กปฐมวัย ยังเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ในวัยต่อไป และการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้นที่เน้นการพัฒนาการศึกษาจำเป็นที่จะต้องปรับแนวคิดวิธีการและกระบวนการเรียนรู้ใหม่เพื่อสร้างคนสมัยใหม่ให้มีความรู้ลึกที่ดี มีความสุขกับการเรียนเป็นคนเก่ง ฉลาด รู้จักคิดวิเคราะห์และใฝ่รู้ตลอดเวลา การศึกษาระดับปฐมวัย จัดอยู่ในระดับวัยทองของชีวิต ในช่วง 3 ปีแรก เป็นช่วงของการเสริมการพัฒนาเด็กทุกด้าน โดยเฉพาะทางด้านสมอง เพราะเป็นการเติบโตและพัฒนาเร็วที่สุด ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการทางด้านความคิดโดยเฉพาะการคิดอย่างมีเหตุผลให้กับเด็กปฐมวัยจึงเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาสติปัญญาของเด็กในวัยนี้ คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยในเรื่อง “รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาทักษะการคิดของเด็กปฐมวัย” เพื่อหารูปแบบและพัฒนาการด้านทักษะการคิดของเด็กปฐมวัยจากการใช้รูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาทักษะการคิดของเด็กปฐมวัย
2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของเด็กปฐมวัย
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูผู้สอนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของเด็กปฐมวัย

สมมติฐานการวิจัย

ทักษะการคิดของเด็กปฐมวัยสูงขึ้นหลังการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาด้านทักษะการคิดของเด็กปฐมวัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเด็กปฐมวัยอายุ 5 - 6 ปี ที่เรียนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 ของโรงเรียนในเขตจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 555 แห่ง จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 236 แห่ง และจังหวัดชัยนาท จำนวน 186 แห่ง รวมทั้งสิ้น 977 แห่ง

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเด็กปฐมวัย อายุ 5 - 6 ปี ที่เรียนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 โรงเรียนบ้านศาลเจ้าไก่ต่อ 1 ห้องเรียน จำนวน 25 คน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ 1 ห้องเรียน จำนวน 26 คน โรงเรียนอนุบาลเมืองอุทัยธานี 1 ห้องเรียน จำนวน 23 คน และโรงเรียนวัดธรรมิกาวาส 1 ห้องเรียน จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 84 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi - Stage Sampling)

3. เนื้อหาที่ใช้ในการทดลอง

เนื้อหาที่ใช้ในการจัดทำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ชั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ 2) ชั้นประยุกต์ใช้ความรู้ 3) ชั้นแจกแจงเหตุผล และ 4) ชั้นประเมินค่าหาคำตอบ ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของเด็กปฐมวัย เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับน้ำและโครงการพระราชดำริ มีทั้งหมด 8 หน่วย ดังนี้ หน่วยที่ 1 น้ำคือชีวิต หน่วยที่ 2 วัฏจักรของน้ำ หน่วยที่ 3 น้ำก่อเกิดอาชีพ หน่วยที่ 4 กิจกรรมทางน้ำ หน่วยที่ 5 การอนุรักษ์แหล่งน้ำ หน่วยที่ 6 การพัฒนาแหล่งน้ำ หน่วยที่ 7 ฝายชะลอน้ำ และหน่วยที่ 8 โครงการพระราชดำริ แต่ละหน่วยแบ่งเป็นเรื่อง หน่วยละ 5 เรื่อง เพื่อนำมาจัดทำแผนการจัดการกิจกรรมเสริมประสบการณ์ เรื่องละ 1 แผน รวม 40 แผน

4. ตัวแปรที่ศึกษา

4.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของเด็กปฐมวัย

4.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ทักษะการคิดของเด็กปฐมวัย

5. ระยะเวลาในการทดลอง

ดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 ใช้เวลาในการทดลอง 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 5 วัน วันละ 60 นาที ตั้งแต่ตั้งแต่ 14 มกราคม ถึง 7 มีนาคม 2551 โดยใช้ช่วงเวลาของกิจกรรมเสริมประสบการณ์

6. สถานที่ทดลอง

ดำเนินการทดลองโดยใช้สถานที่ภายในและภายนอกโรงเรียนอนุบาลเมืองอุทัยธานี โรงเรียนวัดธรรมิกาวาส โรงเรียนบ้านศาลเจ้าไก่ต่อ และโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กอายุ 5 – 6 ปี ที่เรียนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 โรงเรียนอนุบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี โรงเรียนวัดธรรมิกาวาส จังหวัดชัยนาท โรงเรียนบ้านศาลเจ้าไก่ต่อ และโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

2. การคิด หมายถึง ความสามารถทางสมองในการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุสิ่งของต่างๆ หรือระหว่างภาพหรือตัวแทนของวัตถุสิ่งของนั้น ๆ ซึ่งคณะผู้วิจัยเน้นพัฒนาทักษะการคิดของเด็กปฐมวัยทางการคิดเชิงเหตุผล

3. การคิดเชิงเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการตัดสินใจและหาคำตอบที่ถูกต้อง โดยเชื่อมโยงข้อมูลหรือเรื่องราวต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นธรรมชาติภายใต้ความเป็นเหตุเป็นผล ในการศึกษาครั้งนี้จำแนกการคิดเชิงเหตุผลออกเป็น 5 ด้านคือ

3.1 ด้านการหาส่วนที่หายไปของภาพ หมายถึง ความสามารถในการคิดพิจารณาเปรียบเทียบภาพที่สมบูรณ์กับภาพที่ไม่สมบูรณ์ว่ามีส่วนใดที่หายไป

3.2 ด้านการจำแนก หมายถึง ความสามารถในการคิดพิจารณาวิเคราะห์ภาพที่มีความแตกต่างจากภาพที่กำหนดให้

3.3 ด้านการหาสิ่งที่มีลักษณะตรงกันข้าม หมายถึง ความสามารถในการคิดพิจารณาภาพที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับภาพที่กำหนดให้

3.4 ด้านอุปมาอุปไมย หมายถึง ความสามารถในการคิดพิจารณาความสัมพันธ์ของภาพในคู่แรกเพื่อหาคำตอบภาพคู่ที่สอง

3.5 ด้านอนุกรม หมายถึง ความสามารถในการคิดพิจารณาความสัมพันธ์ของการกำหนดภาพลำดับแรกเพื่อหาคำตอบภาพลำดับท้ายสุด

การคิดเชิงเหตุผลทั้ง 5 ด้าน สามารถวัดได้ด้วยแบบทดสอบการคิดเชิงเหตุผลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

4. ทักษะการคิด หมายถึง คะแนนรวมที่ได้จากการวัดด้วยแบบทดสอบวัดทักษะการคิดเชิงเหตุผลจำนวน 5 ชุด

5. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ หมายถึง รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของเด็กปฐมวัย ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน อันได้แก่ ชั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ชั้นประยุกต์ใช้ความรู้ ชั้นแจกแจงเหตุผล และชั้นประเมินค่าหาคำตอบ โดยทั้ง 4 ขั้นตอนจะมีการใช้กลุ่มคำถามในแต่ละขั้นตามแนวคิดของบลูม ซึ่งบรรจุไว้ในแผนการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของเด็กปฐมวัย จำนวน 40 แผน

5.1 ชั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เป็นการสนทนาเกี่ยวกับปัญหาหรือสถานการณ์ต่างๆ ที่เด็กเคยพบหรือมีประสบการณ์มาเป็นตัวกระตุ้นหรือจูงใจให้เด็กคิดหาคำตอบอย่างมีเหตุผลโดยการใช้ความสามารถด้านการจำและด้านความเข้าใจ โดยการใช้คำถามในลักษณะ อะไร อย่างไร

5.2 ชั้นประยุกต์ใช้ความรู้ เป็นการให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติการคิดหรือปฏิบัติการทดลอง และหาคำตอบ จากผลการสังเกตกระบวนการหรือผลที่ได้จากการทดลองโดยใช้คำถามด้านการนำไปใช้

5.3 ชั้นแจกแจงเหตุผล เป็นการให้เด็กได้คิดวิเคราะห์พิจารณาความเป็นเหตุเป็นผล โดยครูใช้คำถามการวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อให้เด็กค้นหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่ทดลองจนสามารถบอกเหตุผลของคำตอบและเชื่อมโยงไปสู่การค้นพบใหม่ที่มีความสัมพันธ์กัน

5.4 ชั้นประเมินค่าหาคำตอบ เป็นการที่เด็กได้นำข้อมูลจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การประยุกต์ใช้ความรู้และการแจกแจงเหตุผล มาสรุปเป็นคำตอบเพื่อการตัดสินใจเลือกกระทำการบางสิ่งบางอย่างได้อย่างมีเหตุผล

6. แผนการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ หมายถึง แผนการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

7. ครูผู้สอน หมายถึง ครูผู้สอนเด็กปฐมวัยโรงเรียนอนุบาลเมืองอุทัยธานี โรงเรียนวัดธรรมิกาวาส โรงเรียนบ้านศาลเจ้าไก่ต่อ และโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

1. ได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของเด็กปฐมวัย ซึ่งครูสามารถนำไปใช้สอนเด็กปฐมวัยในโรงเรียนต่างๆได้
2. เป็นแนวทางแก่ครูในการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของเด็กปฐมวัยในด้านอื่นๆ
3. เป็นแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการทำงานเพื่อพัฒนาคุณลักษณะเด็กปฐมวัยให้สอดคล้องกับความต้องการและเป็นเป้าหมายของหลักสูตรปฐมวัย